LIBRIS | We know books

Dumitru CRISTEA

TRATAT DE PSIHOLOGIE SOCIALĂ

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

LIBRIS | We know books

Cuprins

Capitolul 1. ***Psihologia socială și societatea***

1.1. Generalități privind problematica psihologiei sociale 13
Introducere. Perspective teoretice vizând condiția umană 13
Definirea, obiectul și problematica psihologiei sociale 16
Evoluția istorică a psihologiei sociale 22
1.2. Psihologia socială în sistemul științelor despre om 25
Relațiile psihologiei sociale cu alte discipline umaniste 25
Constituirea sistemului științelor despre om 29
1.3. Teorie și metodă în psihologia socială 31
Teoria și funcțiile sale. Clasificarea teoriilor 32
Metoda în cercetarea științifică. Clasificarea metodelor 34
Cercetarea operațională în științele sociale 45
1.4. Principalele orientări teoretice în psihologia socială 48
Behaviorismul. Teoriile cognitive. Teoriile fenomenologice 48
Teoriile simbolice. Teoriile sistemic-structuraliste. Teoriile psihanaliste 52
Teoriile sociometrice. Teoriile schimbului social. Teoriile evoluționiste 58
Teoriile rețelelor sociale. Teoria generală a expectanțelor 62
Teoria alegerii raționale. Teoria psihosomatică. Teoria învățării sociale 65
Dialectica ca teorie generală a existenței 66

Capitolul 2. ***Realitatea socială***

2.1. Realitatea socială – mediul existenței umane 69
Distincții conceptuale: natură, societate, existență socială, realitate socială 70
Relația dintre natură-societate-cultură 74
2.2. Construirea și cunoașterea realității sociale 77
Realitatea socială – între determinații obiective și construct mintal 78
Percepția lumii fizice și a realității sociale 81
2.3. Reprezentările sociale 83
Definirea, caracterizarea și clasificarea reprezentărilor sociale 83
Funcțiile reprezentărilor sociale 88
Structura și dinamica reprezentărilor sociale 89
2.4. Operatorii, procesele și factorii care mediază construirea realității sociale 94
Operatorii primari generici, de natură logico-cognitivă; clasificare 94
Categorizare, conceptualizare, clasificare; funcțiile categorizării 94
Atribuirea cauzalității în procesul construirii realității sociale; teorii și modele privind atribuirea cauzalității; erori de atribuire 99
Operatori secundari, de natură psihoindividuală și psihosocială 107
Procese și factori psihoindividuali implicați: particularități ale aparatelor perceptiv-senzoriale și motrice; stilul cognitiv; complexele personale; petele oarbe, lentilele, filtrele, convertorii; erorile cognitive 108
Scheme cognitive și operaționale în procesul percepției sociale: accesibilitatea informației, falsul consens, efectul de nimb, confirmarea de ipoteză, efectul de întâietate sau recență, disonanța cognitivă, noutatea, efectul de activare prealabilă, impregnarea afectivă, adoptarea spontană a unei atitudini considerată „normală" 112
Structuri cognitiv-operaționale generice, de natură psihosocială: schemele sociale, scenariile, prototipurile 118

LIBRIS We know books

Operatori socio-culturali care mediază construirea realității sociale: valori, norme și modele socioculturale; prejudecățile și stereotipurile; presiunea normativă și judecata colectivă; sistemul atitudinal 120
Rolul atitudinilor în procesul construirii realității sociale. Definiție și caracterizare; funcții specifice; schimbarea atitudinilor 126
Factori istorici care intervin în procesul construirii realității sociale 130
2.5. Percepția psihosocială în procesul construirii realității sociale 131
Factori specifici care mediază percepția socială: facatori de personalitate; factori care țin de obiectul social perceput; factori situaționali 132
2.6. Erori intervenite în procesul construirii realității sociale: fabricarea evenimentelor; percepția automată a evenimentelor; gândirea iluzorie; erorile de atribuire; intervenția stereotipurilor și prejudecăților; erorile de logică 133
2.7. Modalități de corecție în procesul construirii realității: disonanța cognitivă; negocierea socială a realității; consensul social; efectul coercitiv al practicii 138
2.8. Realitatea socială ca sistem 141
Structura generală a realității sociale 141
Relațiile structurale și funcționale dintre subsistemele psihosociale 143

Capitolul 3. ***Persoana din perspectivă psihosocială***
3.1. Distincții conceptuale: individ, individualitate, persoană, personaj 145
Raporturile dintre persoană, personaj, personalitate 146
3.2. Personalitatea. Teorii și modele privind personalitatea 151
Teoria straturilor. Teoriile psihanalitice. Teoriile energetico-pulsionale 152
Teoriile factoriale. Modelul Cattel și modelul „Big Five" 165
Teoria dezvoltării stadiale a personalității și modelul „umanist" 166
Teoria personalității ca sistem psihosocial și sociocultural 168
3.3. Persoana din perspectivă psihosocială 172
Socializarea ca mecanism de formare a persoanei. Învățarea socială 173
Atașamentul și stilurile de atașament. Anomalii ale atașamentului 176
Procesul integrării psihosociale. Diferențierea și integrarea 178
Profilul psihosocial al persoanei. Factorii descriptivi ai profilului 180
Formarea și evoluția personalității și a persoanei. Etape evolutive 183
3.4. Personajul ca formă de obiectivare a persoanei 187
Tipuri de personaje și formele de manifestare 188
3.5. Persoana, Eul și Imaginea de sine 191
Eul în structura personalității. Funcțiile psihosociale ale Eului 191
Structura și formele Eului 192
Eul, Sinele, Imaginea de sine, Efiicacitatea de sine și Stima de sine 193
Formarea și evoluția Eului și a Imaginii de sine 197
Monitorizarea de sine și prezentarea de sine.Scenarii ale prezentării de sine 199
Tehnici folosite în procesul prezentării de sine 204
Efecte negative ale inadecvării scenariilor la situația psihosocială 204
Mecanisme de apărare a Eului. Tipuri de mecanisme 205
Procese psihosociale implicate în formarea Imaginii de sine: reflectarea socială, compararea socială, diferențierea socială, jocul de rol, automodelarea psihosocială, rolul funcției mnezice 209
Mecanisme psihosociale de automenținere a Imaginii de sine 215
3.6. Eul și înțelegerea emoțiilor 216
Precizări conceptuale vizând dimensiunea afectivă a Eului 216
Metamorfozele stărilor emoționale 219
3.7. Nivelul de aspirație în activitatea persoanei 220

LIBRIS | We know books

Aspectul dinamic al persoanei în activitate 220
Nivelul de aspirație și reușita socială 221
3.8. Statutul și rolul social în dinamica persoanei 225
Delimitări conceptuale: statut și rol social 225
Niveluri de analiză a rolurilor 228
Conflictele de rol și modalități de rezolvare a acestora 231
Psihoterapia prin intermediul jocului de rol 234
3.9. Identitatea socială a persoanei 235
Definirea conceptului de „identitate socială" 235
Teorii privind identitatea socială 236
Principalele dimensiuni ale identității sociale 240
Disfuncționalități apărute la nivelul identității sociale 244
3.10. Accentuări, dizarmonii și tulburări ale personalității 245
Precizări conceptuale: normalitate și anormalitate psihosocială 245
Tipologii de personalități accentuate 246
Tulburări de personalitate. Modelul DSM-5 248
3.11. Adaptare și reziliență psihosocială 251

Capitolul 4. ***Relațiile interpersonale***
4.1. Generalități privind relațiile sociale și psihosociale 253
Relațiile interpersonale – formă principală a relațiilor sociale 253
Clasificarea relațiilor interpersonale 256
Formarea relațiilor interpersonale. Atașamentul și socializarea 259
Structura și dinamica relațiilor interpersonale 262
4.2. Teorii generale vizând relațiile interpersonale 267
Teorii de ordin sociogenetic: Teoria interdependenței sociale
Teoria întăririi. Teoria armoniei și echilibrului cognitiv 267
Teorii particulare vizând formarea și dinamica relațiilor interpersonale:
Teoria interacționismului simbolic. Teoria echilibrului cognitiv 268
Teoriile motivaționale. Teoriile socioafective. Teoriile cognitive.
Teoriile tranzacționale. 271
4.3. Teoria schimbului în cadrul relațiilor interpersonale 277
Considerații teoretice privind schimbul social și psihosocial 277
Principiile generale ale teoriei schimbului psihosocial 277

Capitolul 5. ***Relațiile de intercunoaștere***
5.1. Cunoașterea interpersonală ca formă primară de relaționare 283
Caracteristicile generale ale cunoașterii interpersonale 283
Structura activității de cunoaștere interpersonală 286
5.2. Procesele psihice implicate în cunoașterea interpersonală 293
Procesele cognitive specifice implicate în cunoașterea interpersonală 293
Procese afective și motivaționale implicate în cunoașterea interpersonală 295
5.3. Procesul formării impresiilor interpersonale 296
Etapele formării impresiilor interpersonale 296
Sursele de informații în procesul formării impresiilor 297
Factori și fenomene psihoindividuale și psihosociale care intervin în procesul
formării impresiilor interpersonale 300
5.4. Managementul impresiilor 305
Structura procesului de management a impresiei 305
Elaborarea strategiilor de autoprezentare și generare a impresiilor 307

LIBRIS | We know books.

Clasificarea strategiilor de formare a impresiilor 307
Principalele strategii de management al impresiei 308
5.5. Erori care pot intervenii în procesul formării impresiilor 310

Capitolul 6. ***Relațiile socioafective***
6.1. Considerații generale și caracterizarea relațiilor socioafetive 313
Caracterizarea generală a relațiilor preferențiale 313
Relațiile socioafective primare: atracție, respingere, indiferență 314
Fundamentarea psihosocială a relațiilor preferențiale. Afinitate și afiliere 316
Formarea relațiilor preferențiale 318
Niveluri de analiză a relațiilor preferențiale 319
6.2. Teorii privind natura relațiilor afective:
Teorii psihanalitice. Teoriile fenomenologice. Teoriile sociometrice 321
Teoriile motivațional-tranzacționale. Teoria întăririi șu teoria armoniei sociale.
Teoria sintetică, de natură psihosocială 327
6.3. Factorii care condiționează formarea relațiilor preferențiale. Spațialitatea, apropierea fizică și socială, aspectul fizic al persoanei, asemănarea interpersonală, informația - generatoare de atracție interpersonală, calitatea valorizantă a relației, inducția psihosocială 327
6.4. Profunzimea relațiilor afective 336
Caracterizarea stării de profunzime afectivă 336
Atașamentul ca formă primară de relație afectivă. Forme de atașament 339
Prietenia. Dimensiuni psihologice ale prieteniei 340
Dragostea ca formă profundă a afectivității interpersonale 342
Relațiile de cuplu și căsătoria 344
6.5. Relațiile afective negative și disfuncționale 347
Caracterizarea relațiilor afective negative 347
Principalele forme ale relațiilor socioafective negative 347
Ostilitatea și ura. Agresivitatea și violența.
Gelozia în cadrul relațiilor afective.
Dinamica și etapele relațiilor afective profunde 349
6.6. Relațiile afective complexe. Definiție și caracterizare 350
Clasificarea stărilor emoționale complexe. Modele de clasificare 350
Stările afective complexe aferente schimburilor psihosociale 353
6.7. Disfuncționalități apărute în cadrul relațiilor socioafective 354
Alexitimia. Timiditatea. Sociopatia. Narcisismul. Anxietatea socială
Blocaje emoționale. Însingurarea 354
6.8 Singurătatea ca fenomen psihosocial 356
Caracterizare generală a fenomenului de singurătate 356
Singurătatea din perspectivă psihosocială 357
Cauzele și efectele singurătății 358
Singurătatea și „efectul de doliu" 360
Terapia singurătății 361
6.9. Optimizarea relațiilor socioafective 362
Reglarea emoțională 362

Capitolul 7. ***Relațiile de comunicare***
7.1. Comunicarea socială și interpersonală 363
Definirea și caracterizarea activității de comunicare 363
Funcțiile și formele generale ale comunicării psihosociale 366

LIBRIS | We know books

7.2. Teorii generale vizând comunicarea 368
Teoriile informaționale.Teoriile constructiviste.Teoriile semiotice.
Teoriile psihosociale. Teoria analizei tranzacționale a comunicării
Structura generală a relațiilor de comunicare interpersonală 384
7.3. Factorii implicați în procesul comunicării 385
Dimensiuni psihosociale ale personalității.Factori psihosociali.
Prejudecățile și stereotipurile. Factori socioculturali și ideologici.
Factori contextuali. Factori ce țin de coduri și mesaje. Caracteristicile
canalului de comunicare.
7.4. Formele comunicării interpersonale 393
Comunicarea verbală, nonverbală și paraverbală 393
Comunicarea emoțională, paradoxală, defensivă ș.a 397
7.5. Limbaj și comunicare în viața socială 401
Funcțiile limbajului în comunicare 401
Rolul și funcțiile limbajului în formularea mesajelor 402
7.6. Structura și dinamica procesului de comunicare interpersonală 404
Stilul de comunicare interpersonală 410
Factorii perturbatori ai comunicării interpersonale 412
Strategii de optimizare a comunicării interpersonale 417
7.7. Comunicarea interpersonală în spații virtuale 421
Considerații generale privind comunicarea virtuală 421
Caracteristici psihosociale ale comunicării virtuale 422

Capitolul 8. ***Relațiile de influență***
8.1. Influență, atitudini și comportament 425
Definirea și caracterizarea relațiilor de influență 425
Relația dintre influență, atitudini și comportament 427
Aspecte teoretice privind influența psihosocială 430
Clasificarea formelor de influență 432
Analiza structurii situației de influență 434
Mecanismele psihosociale implicate în realizarea influenței 436
Factorii psihoindividuali și psihosociali implicați în realizarea influenței 440
8.2. Principalele forme ale influenței psihosociale 442
Persuasiune și comunicare. Strategii de persuasiune 442
Manipularea ca formă de influență în cadrul relațiilor psihosociale 451
Clasificarea formelor de manipulare. Procesele manipulării 451
Manipularea informațională 453
Manipularea psihologică 455
Efectele psihologice implicate în acțiunea de influență- manipulatoare 459
Fenomenul manipipulării din perspectivă psihosocială 463
Principalele direcții strategice de manipulare 464
Rezistența la manipulare 465
Influența minorităților. Procese psihosociale implicate 466
8.3. Efectele influenței psihosociale 469
8.4. Uniformitate, conformism și supunere socială 469
Putere, autoritate și influență socială 475
Rezistența la influență. Reactanța, anomia, devianța și delincvența 479

Capitolul 9. ***Relațiile funcționale***
9.1. Relațiile interpersonale în cadrul activităților sociale 485
Definirea și caracterizarea relațiilor funcționale 486
Clasificarea relațiilor funcționale 488

LIBRIS | We know books
9.2. Structura și dinamica relațiilor funcționale 489
Factorii implicați în desfășurarea relațiilor funcționale 489
Dinamica generală și forme ale relațiilor funcționale 491
9.3. Relațiile funcționale consensuale 492
Relațiile de conlucrare, de colaborare și competiționale 492
Optimizarea relațiilor funcționale consensuale 494
9.4. Relațiile interpersonale conflictuale 495
Definirea și caracterizarea relațiilor conflictuale 495
Structura situației conflictuale 497
Tipologia conflictelor interpersonale 498
Cauzele conflictelor interpersonale 500
Disfuncționalitățile de comunicare în generarea situațiilor conflictuale 501
Etapele apariției și dinamica conflictelor interpersonale 502
Gestionarea și rezolvarea conflictelor interpersonale 505
9.5. Negocierea în cadrul relațiilor funcționale 507
Definirea și caracterizarea relațiilor de negociere 507
Structura și dinamica relațiilor de negociere 508
Strategiile și tehnici de negociere 508
Procedee psihologice folosite în relațiile de negociere 510
Stilul de negociere. Dimensiuni ale stilului de negociere 511
9.6. Optimizarea relațiilor funcționale 512

Capitolul 10. ***Microgrupurile sociale***
10.1. Problematica generală a structurilor și grupurilor sociale 513
Sociabilitate, sodalitate și socialitate 513
Noțiunea de grup primar, secundar și terțiar 513
10.2. Microgrupurile din perspectivă psihosocială 515
Definiție, caracterizare generală, clasificare 515
Orientări teoretice și modele vizând microgrupurile sociale 522
Dimensiunile psihosociale ale microgrupurilor 527
Dinamica și funcțiile psihosociale ale microgrupurilor 529
10.3. Structuri și procese psihosociale de grup 534
Structura socioafectivă a grupului 535
Structura și procesele de comunicare în cadrul microgrupurilor 543
Structura autorității și procesele de influență în cadrul grupului 551
Structura axiologic-normativă 554
Structura motivațional-atitudinală 557
Structura sarcinii și procesele de co-acțiune 560
10.4. Fenomenele psihosociale de grup 563
Coeziune și solidaritate de grup 563
Uniformitatea și conformismul de grup 567
Leadership-ul și fenomenele aferente conducerii 571
Modelul dialectic-determinist al stilurilor de conducere 581
Factorii care influențează peformanța leadership-ului 586
Conflictualitatea de grup. Factorii generativi ai conflictualității 589
Climatul psihosocial și moralul de grup 594
Dezindividualizarea ca fenomen psihosocial în cadrul grupurilor 600
Cultura de grup. Definiție, caracterizare și structură 602
Inconștientul și imaginarul de grup 606
10.5. Performanța grupului 609
Definiția, caracterizarea și evaluarea performanței 609

LIBRIS | We know books.

Fenomenele aferente influenței grupului asupra performanței 611
Strategii de optmizare a performanțelor microgrupurilor sociale 613
10.6. Caracteristicile principalelor tipuri de microgrupuri sociale 615
Microgrupurile naturale. Familia, grupurile de rudenie și de vecinătate 615
Microgrupurile artificiale. Educaționale, de lucru, de creație, terapeutice 617
Microgrupurile și echipele virtuale. Caracterizare generală 620
10.7. Dinamica grupului ca instrument de acțiune psihosocială 620
Generalități privind conceptul de „dinamică a grupului" 620
Principalele direcții de intervenție în cadrul microgrupurilor 621

Capitolul 11. ***Organizațiile ca sisteme psihosociale***
11.1. Definirea organizațiilor ca sisteme psihosociale 623
Omul și comportamentul organizațional 623
Caracterizarea generală a organizațiilor 8
Clasificarea organizațiilor 630
Concepții teoretice privind natura organizațiilor 633
Dimeniunile fundamentale e organizațiilor 641
11.2. Structura generală și funcțiile sociale ale organizațiilor 642
Analiza structural-funcțională a organizațiilor 643
Carcateristicile structurale ale organizațiiolor 649
Funcțiile psihosociale ale organizațiilor 655
11.3. Dinamica organizațională 657
Aspecte generale ale dinamicii organizaționale 657
Procesele psihosociale implicate în dinamica organizațională 657
Procesele motivaționale și normativ-axiologice din cadrul organizațiilor 671
11.4. Conducerea organizațiilor 679
Definirea și caracterizarea generală a conducerii 679
Funcțiile psihosociale și operaționale ale conducerii 681
Decizia în activitatea de conducere 685
Silul organizațional de conducere. Modele teoretice 688
11.4. Resursele umane ale orgnizațiilor 694
Aspecte conceptuale privind problematica resurselor umane 694
Activitatea de asigurare și gestionare a resurselor uamne 696
Cariera profesională. Definiție și caracterizare. Tipologii 699
11.5. Fenomene psihosociale specifice organizațiilor 710
Stresul organizațional și oboseala psihofizică. Copingul 710
Conflictele organizaționale și mobbingul 715
Satisfacția profesională și psihosocială 722
Climatul organizațional și moralul personalului 725
Cultura organizațională. Definiție, caracterizare, structură și funcții 728
11.6. Performanța organizațională 739
Definirea și caracterizarea noțiunii de performanță organizațională 739
Evaluarea performanței organizaționale 742
11.7. Intervenție și schimbare organizațională 744
Definirea și caracterizarea conceptelor de bază. Intervenție, schimbare 744
Principalele direcții ale intervenției și schimbării organizaționale 748
Strategii de intervenție și de optmizare a proceselor psihosociale 749
Rezistența la schimbare 762
11.8. Direcții actuale de evoluție a sistemelor organizaționale 763
Organizațiile virtuale 764

LIBRIS | We know books

Capitolul 12. ***Mulțimile, colectivitățile și fenomenele de mulțime***

12.1. Generalități privind mulțimile sociale 767
Delimitări conceptuale. Tipuri generice de mulțimi 767
Clasificarea și caracterizarea generală a mulțimilor 770
Mulțimile în societatea contemporană 775
12.2. Principiile de bază ale psihologiei mulțimilor 777
Perspective teoretice privind fenomenele de mulțime 778
Caracteristicile psihologice ale mulțimilor 782
Factorii determinanți ai fenomenului de mulțime 783
Caracteristicile comportamentale ale mulțimilor în funcție de tipul lor 789
Dinamica mulțimilor 795
Liderii și conducerea mulțimilor 798
12.3. Psihosociologia comunităților 806
Obiectul și problematica psihologiei comunităților 807
Structura și funcțiile mulțimilor comunitare 808
Clasificarea comunităților 808
Principiile de bază și conceptele specifice psihologiei comunităților 810
Caracterizarea psihologică a principalelor forme de comunități 812
Domenii de aplicare a psihologiei comunităților 818
12.4. Opinia publică ca fenomen psihosocial specific 819
Definirea și caracterizarea generală a opiniei publice 819
Structura și dinamica opiniei publice 826
Evaluarea opiniei publice. Sondajele de opinie 834
12.5. Comunicarea de masă ca fenomen psihosocial 837
Definiția și caracterizarea generală a comunicării de masă 837
Funcțiile psihosociale ale mass-media 841
12.6. Comunicarea de masă și opinia publică. Efectele comunicării de masă 842
Principalele obiective ale comunicării de masă 844
Forme particulare ale comunicării de masă. Publicitatea și propaganda 847
Comunicarea on-line. Caracterizare psihosocială 852
Manipularea opiniei publice. Forme de manipulare 853
Manipularea personalizată on-line 856

Capitolul 13. ***Socialitate și conduite sociale***

13.1. Noțiuni generale privind socialitatea 859
Sociabilitate, sodalitate, socialitate și civilitate 859
13.2. Conduite aferente coezivității sociale 861
Comportamentele prosociale. Definire, caracterizare și forme 861
Factorii determinanți și condiționali ai comportamentelor prosociale 863
Comportamentul prosocial din perspectiva teoriei acțiunii sociale 867
Comportamentele co-sociale. Colaborarea, competiția și conflictul 869
Comportamentele antisociale. Intoleranțe, agresivitatea, violența, delincvența 878
Extremismul fundamentalist,, anarhismul, terorismul 891
13.3. Conduita morală în viața individuală și socială 895
Cadrul conceptual aferent problematicii conduitelor morale 895
Procese psihosociale implicate în formarea conduitei morale 898
Procesul formării conștiinței morale și a conduitelor morale 900
13.4. Familia și conduita familială 901
Definirea și caracterizarea familiei ca microgrup psihosocial 901
Clasificarea și formele de bază ale familiei 902

LIBRIS | We know books

Funcțiile sociale și psihosociale ale familiei 903
Procese psihosociale specifice în cadrul familiei 904
Evoluții actuale vizând familia 905
13.5. Conduita intersexuală în viața personală și socială 906
Fundamentele psihosociale ale conduitei sexuale 906
Funcțiile biologice și psihosociale ale sexualității 908
Asimetria rolurilor de sex 909
Dinamica vieții sexuale în ontogeneză 911
Tulburări ale dinamicii vieții sexuale. Efecte psihosociale ale acestora 916
Conduite sexuale aberante și disfuncționale. Perversiunile sexuale 917
13.6. Conduita religioasă în viața socială 921
Fundamentele psihosociale ale fenomenelor religioase 923
Funcțiile psihoindividuale și psihosociale ale religiozității 925
Determinanții psihoindividuale ale conduitelor religioase 926
Principalele confesiuni și secte religioase. Caracterizare psihologică 929
Toleranța religioasă în societatea contemporană 933
13.7. Conduita economică și comportamentul de consum 934
Principalele forme ale comportamentelor economice 934
Conduita de consum din perspectivă psihosocială. Factori determinanți 935
Tendințe actuale la nivelul conduitelor economice și de consum 939
13.8. Conduita estetică și estetismul în viața socială 940
Forme și caracteristici ale conduitei estetice 940
Dimensiunile psihosociale ale conduitei estetice 941
Moda ca fenomen psihosocial. Funcții psihosociale 942
Teorii psihosociale privind fenomenul modei 944
13.9. Conduita politică și acțiunea socială 945
Considerații generale și delimitări conceptuale 945
Forme de manifestare a conduitei politice 946
Comunicarea politică și propaganda 948
13.10. Alte forme ale conduitelor psihosociale 949
Conduita instructiv-educativă. Forme de manifestare 949
Conduita etică. Etică și moralitate 951
Conduita profesională. Profesia ca formă de acțiune socială 952
Conduita sportivă. Sportul și sănătatea 953
Conduita ludic-recreativă. Jocul și divertismentul 954
Conduita ecologică. Impactul activităților umane asupra naturii 956
13.11. Profilul socialității individuale și de grup. Indicele de socialitate 957

Capitolul 14. ***Mediul psihosocial, sănătatea și calitatea vieții***
14.1. Relația dintre principalele dimensiuni ale existenței sociale 959
Mediul microsocial, macrosocial și mediul natural 959
14.2. Mediul psihosocial și sănătatea 960
Conceptul de sănătate din perspectivă psihosocială 960
Factorii psihici, psihosociali și socioculturali cu valențe patogene 962
Stresul în viața individuală și socială 962
Categorii psihopatologice ale vieții sociale. Sindroamele psihice 968
Principalele situații psihosociale cu caracter sociopat 967
14.3. Psihosociologia habitatului 971
Dimensiunile psihosociale ale mediului. Spațialitatea, teritorialitatea, densitatea demografică, amenajarea spațiului individual și social 971
Fenomene negative ale inadecvării omului la mediu 977

LIBRIS | We know books
Poluarea, formele și efectele sale 978
Depersonalizarea ambianței și efectele psihosociale aferente 980
Optimizarea ambianței sociale și a raportului om-natură 981
14.4. Calitatea vieții din perspectivă psihosocială 983
Generalități privind conceptul de „calitate a vieții" 983
Modele de analiză a calității vieții 984

Bibliografie 985

LIBRIS | We know books

Capitolul 1

PSIHOLOGIA SOCIALĂ ŞI SOCIETATEA

„Psihologia socială sau maşina de fabricat zei"
S. Moscovici

„Psihologia socială este mai mult decât o ştiinţă:
este arta prin care oamenii pot ajunge la
armonie în plan social, şi la împlinirea de sine –
în plan individual"
D. Cristea

1.1. Generalităţi privind problematica psihologiei sociale

Printre ştiinţele umaniste a căror dezvoltare spectaculoasă a marcat ultima sută de ani, psihologia socială ocupă o poziţie cu totul aparte, oferind o perspectivă sintetică asupra existenţei umane şi totodată un instrument esenţial pentru înţelegerea şi optimizarea existenţei noastre de zi cu zi. Sau, după expresia lui **Serge Moscovici**, a devenit „maşina de fabricat zei", adică un instrument de formare a destinelor umane, capabile să se raporteze lucid, conştient şi programatic la propriul rost în lume. Psihologia socială devine implicit şi o disciplină praxiologică, vizând optimizarea activităţilor umane.

1.1.1. Introducere

Preocupările privind problematica omului şi a vieţii sale sociale au ocupat în toate timpurile un loc central în câmpul reflexiei filosofice sau ştiinţifice. După gândul poetic şi profund al lui **Eminescu**, omul este o permanentă întrebare pusă Universului. Ştiinţa şi filozofia au transformat această interogaţie metafizică într-o preocupare constantă de stabilire prin om a principalului criteriu axiologic de fundamentare a propriilor domenii de cercetare. Antichitatea oferă strălucite exemple în acest sens, prin lucrările de referinţă ale lui **Parmenide**, **Socrate**, **Platon**, **Aristotel** sau **Cicero**.

Dacă **Protagoras** considera omul ca măsură a tuturor lucrurilor, deci ca o idee în afară de care lumea îşi pierde sensul, la **Socrate** *cunoaşterea de sine* devine premisa sine-qua-non a oricărui demers epistemologic. Definind omul ca fiinţă socială prin natura şi esenţa sa, **Aristotel** fixează deja un alt reper esenţial pentru viitoarele cercetări din domeniul filozofiei şi ştiinţelor sociale. Se realizează conceptual o legătură fundamentală între individual şi social.

Deşi preponderent metafizice, acestor prime demersuri teoretice nu le lipsesc intuiţii şi observaţii remarcabile prin fineţea şi pregnanţa lor, care vor fi preluate şi aprofundate ulterior, în cadrul unor dezvoltări ştiinţifice sistematice. De altfel, de-a lungul unor perioade de timp relativ mari, modul de abordare a problematicii umane a evidenţiat anumite note distinctive, având atât un caracter complementar, cât şi integrator. Astfel:

LIBRIS | We know books

Antichitatea a relevat *dimensiunea metafizică* a existenţei omului, văzut într-o armonioasă unitate cu întregul Univers material şi spiritual, un microcosmos care reproduce sintetic şi esenţial macrocosmosul. Valorile spirituale ale antichităţii orientale şi occidentale au încă o extraordinară perenitate, culminând cu acele creaţii strălucite ale „miracolului elen".

Evul Mediu, departe de a putea fi considerat, în totalitate şi pe toate spaţiile culturale, acea întunecată perioadă în care preocupările spirituale s-au aflat în regres (afirmaţie valabilă în mare măsură pentru Europa Occidentală, aflată sub anumite derapaje obscurantiste), evidenţiază cu o deosebită forţă *dimensiunea transcendental-religioasă* a existenţei umane, aspect fără de care înţelegerea a ceea ce s-a numit „creaţia absolută a Universului" nu ar fi posibilă.

Renaşterea recuperează problematica omului ca fiinţă multidimensională şi raţională, deplasând accentul asupra dimensiunii marcată de *aspiraţia spre cunoaştere şi libertate*, valori ce aparţin unei morale laice, complementară, dar nu opozantă, celei religioase. Omul se regăseşte pe sine în plan spiritual.

Epoca Modernă înscrie existenţa umană sub semnul *pragmatismului-transformator*, capabil să producă mutaţii existenţiale prin intermediul acţiunilor sociale dirijate şi tehnologiilor industriale.

Epoca contemporană este marcată în principal de cibernetizare şi informatizare, evoluţii care produc majore mutaţii pe dimensiunea culturală a existenţei sociale, dar şi în problematica psihosocială a relaţiilor umane.

Paralel cu această evoluţie istorică, constituirea progresivă a cunoaşterii pozitive va conduce şi la o necesară maturizare a reflexiei teoretice în domeniul complex al ştiinţelor despre om, precum şi la elaborarea unei metodologii specifice de cercetare. Astfel, se asigură premisele apariţiei unor ştiinţe precum psihologia, sociologia, antropologia culturală, politologia ş.a. În zona de interferenţă a acestor discipline se configurează şi psihologia socială, ca domeniu autonom de cunoaştere şi cercetare experimentală. De observat că, mai ales în aceste domenii, împletirea strânsă dintre cercetarea ştiinţifică şi speculaţia filosofică s-a dovedit deosebit de fructuoasă, cele două modalităţi fundamentale de abordare potenţându-se şi sprijinindu-se reciproc.

Aceste începuturi relevă totodată principalele direcţii de abordare şi interpretare teoretică a esenţei umane, direcţii cu funcţie metodologică care, ulterior, prin dezvoltare şi nuanţare, vor conduce la formularea principiilor de bază ale sociologiei, antropologiei şi psihologiei sociale moderne.

De-a lungul evoluţiei istorice a ştiinţelor umaniste, asupra naturii profunde a fiinţei umane au fost adoptate şi dezvoltate mai multe perspective teoretice, dar care au un evident caracter complementar (v. 46; 167; 308; 314 ş.a.). Astfel:

(a) ***Perspectiva biologică***. În cadrul acestei orientări, accentul se pune pe dimensiunea biologică a fiinţei umane, văzută ca o verigă terminală într-un lung lanţ evolutiv. Relevându-se în special determinaţiile natural-genetice ale comportamentului, se ipostaziază rolul instinctelor, al senzorialităţii şi activităţii nervoase superioare în dinamica vieţii psihice şi sociale. Aspectele somatice şi fiziologice apar ca o veritabilă infrastructură a psihologicului şi sociologicului, fiind principalele determinante ale procesului mai larg de adaptare la mediu. În această opţiune metodologică îşi vor găsi începuturile cercetările moderne de

LIBRIS | We know books

neuropsihologie, psihofiziologie, psihogenetică sau morfopsihologie. Fundamentarea experimentală a acestor studii a generat adevărate paradigme pentru abordările teoretice ulterioare, cum ar fi cele legate de modelarea cibernetică şi informaţională a relaţiei dintre structura şi fiziologia creierului şi profilul psihosocial al comportamentului uman.

(b) ***Perspectiva sociologică***. Această concepţie evidenţiază determinaţiile socioculturale şi economice ale conduitei umane, precum şi mecanismele prin care socialul, prin structurile şi funcţiile sale, condiţionează şi modelează în plan istoric şi ontogenetic atât procesele psihoindividuale, cât şi cele de relaţionare interpersonală, intra- şi inter-grupale. Principiul de bază al acestei orientări poate fi formulat astfel: nimic nu există în psihicul uman care să nu exprime o influenţă socială, în plan filogenetic sau ontogenetic. Deci, suprastructura socială este considerată determinantul absolut al vieţii individuale şi de grup. Cercetările de această inspiraţie au avut un rol important în fundamentarea şi dezvoltarea unor ştiinţe precum sociologia, antropologia culturală, etnopsihologia sau politologia.

(c) ***Perspectiva psihologică***. În acest caz, accentul se deplasează asupra subiectivităţii individului, acordându-se procesualităţii psihice rolul de determinant major al conduitelor individuale şi sociale. Cogniţia, afectivitatea, motivaţia, voliţia, starea de conştiinţă ş.a. sunt nu numai domenii predilecte de cercetare, dar totodată şi factorii care pot explica ansamblul aspectelor vieţii individuale şi sociale. În câmpul acestei orientări teoretice se pot identifica anumite concepţii ştiinţifice excesiv psihologizante, localizate fie în cadrul psihologiei generale, fie la nivelul unor ramuri specializate ale acesteia: psihologia învăţării, psihopatologia, teorii asupra personalităţii ş.a. Însă, cercetările având această bază metodologică au contribuit semnificativ la fundamentarea psihologiei moderne, a celei experimentale în special.

(d) ***Perspectiva sistemică***. Depăşind evidenta unilateralitate a orientărilor teoretice mai sus amintite, concepţia modernă despre om şi viaţa socială se bazează pe principiul interacţiunii dinamice dintre biologic, psihologic şi social. Astfel, personalitatea umană înţeleasă în esenţa ei ca o *structură dinamică bio-psiho-socio-culturală*, având ca principală funcţie adaptarea originală şi eficientă la mediul natural şi social. Din această perspectivă, analiza oricărui element al personalităţii, al sistemului relaţional al acesteia, precum şi al vieţii sociale în general trebuie să se facă ţinând cont de interacţiunea şi de condiţionarea reciprocă dintre factorii biologici, psihologici şi sociali, atât în plan filogenetic cât şi ontogenetic. Mai ales din perspectiva psihologiei sociale, nu procesele şi fenomenele psihice în sine contează în primul rând, ci conexiunile şi interacţiunile în câmpul cărora acestea iau naştere şi se manifestă, în planul vast al existenţei individuale şi sociale. Se evidenţiază astfel o condiţionare reciprocă între psihologic şi social, care marchează întreaga fenomenologie a psihologiei sociale. Aici putem identifica relevanţa remarcabilă a modului cum funcţionează *legea dinamică a contradictoriului*, despre care vorbea **S. Lupasco** (v. 249). De altfel, viziunea dialectică, dinamică şi sistemică reprezintă un imperativ fundamental al gândirii ştiinţifice moderne, predominant inter-, trans- şi multi-disciplinară (v.2).

LIBRIS | We know books

(e) ***Perspectiva spiritualistă***. În cadrul acestei abordări, spiritul este considerat ca o realitate primordială şi transcendentă, care se obiectivează istoric sub forma culturii şi civilizaţiei unei epoci. Convergentă cu anumite orientări culturologice, această viziune asupra evoluţiei umanităţii se sprijină şi pe multe date de teren oferite de antropologia culturală, privind profilul spiritual al diferitelor epoci istorice, precum şi asupra modului cum se configurează comportamentul uman în cadrul unor spaţii culturale particulare. (v. 39; 142). Sintetizând, din perspectiva spiritualităţii unei epoci, se pot identifica o serie de etape majore în acest proces evolutiv: epoca barbară, mitică, religioasă, metafizică, umanistă, ştiinţific-tehnologică, sau integralist-informaţională, fiecare dintre acestea cu caracteristici care îşi pun decisiv amprenta asupra comportamentelor individuale şi psihosociale.

1.1.2. Obiectul şi problematica psihologiei sociale

Indiferent din ce perspectivă vom aborda problematica condiţiei umane, un fapt este evident: individul se naşte cu anumite predispoziţii structurale şi funcţionale, cu anumite virtualităţi care capătă consistenţă şi se obiectivează în conduite specifice numai în urma unui îndelungat proces de învăţare şi integrare socială. Individul îşi depăşeşte simpla condiţie biologică, devenind cu adevărat personalitate, numai în urma socializării sale, a interiorizării unor influenţe sistematice şi organizate, provenite din mediul extern. Progresiv, în ontogeneză se asimilează şi se interiorizează sisteme complexe de valori, modele, norme, idealuri, scheme cognitive şi acţionale etc., toate acestea fiind condiţionate de o achiziţie fundamentală: limbajul. Instrument esenţialmente de natură socială, fără de care atât percepţia socială, gândirea şi imaginaţia creatoare, cât şi toate formele de relaţii umane nu ar fi posibile. Prin limbaj, realitatea se dedublează.

> Astfel, toate conduitele, atitudinile, sentimentele şi acţiunile individuale sunt generate, modelate şi condiţionate în mod esenţial de factori socioculturali, care au totdeauna - prin simplul fapt al producerii lor - o semnificaţie socială. Chiar aspectele cele mai intime ale vieţii individuale, sentimentele, atitudinile, motivaţiile şi aspiraţiile cele mai profunde, îşi extrag conţinutul şi se manifestă în forme specifice, ca expresie a unor relaţii complexe ale persoanei respective cu alte persoane, grupuri, organizaţii şi instituţii sociale. Aceste trăiri, dar şi procesele psihice subiacente, se structurează progresiv, pe măsură ce se consumă istoria socială a individului şi pe măsură ce se dezvoltă în diferite planuri relaţiile interpersonale şi de grup ale celui în cauză. Deşi filtrate şi condiţionate de factori endogeni, genetici sau constituţionali, sistemul relaţiilor sociale şi interpersonale dau - în ultimă instanţă - conţinut şi formă vieţii noastre psihice.
>
> Să concretizăm cele afirmate mai sus prin câteva exemple. Încă de la naştere, copilul intră într-un sistem complex de relaţii cu cei apropiaţi: părinţi, fraţi, prieteni sau vecini. Fiind tratat cu dragoste sau răceală, răsplătit sau pedepsit pentru faptele sale, copilul dezvoltă la rândul său anumite sentimente şi atitudini atât cu faţă de persoanele cu care intră în contact, cât şi faţă de diferitele categorii de obiecte şi situaţii sociale conexe acestora. Asimilând progresiv limbajul, în cadrul aceluiaşi sistem relaţional, învaţă totodată să comunice, folosind modelele oferite de cei din jurul său. Asistăm astfel la dezvoltarea unui complex proces de învăţare socială, proces care îşi va lărgi progresiv sfera, pe măsură ce se extind şi relaţiile psihosociale ale subiectului, proces obiectivat în final prin integrarea subiectului pe diferitele dimensiuni ale existenţei sociale.

LIBRIS | We know books.

Crescând, copilul va participa - simultan sau succesiv - la viaţa mai multor grupuri (familial, şcolar, de joacă etc.), formându-şi o tot mai complexă reţea de relaţii interpersonale şi asimilând tot mai numeroase modele şi norme de comportament. Va fi, poate, un lider al grupului său, va intra în conflicte şi va forma prietenii, toate acestea reflectându-se în viaţa sa internă prin formarea unui sistem coerent de sentimente, motivaţii, atitudini şi cogniţii sociale.

Când îşi va alege o profesie, o va face pe baza unor modele şi influenţe, preluate tot de la cei din jur: de regulă, persoane care au o semnificaţie afectivă deosebită, sau se bucură de mult prestigiu. Deci, o opţiune care ar putea părea pur subiectivă, exprimă de fapt conţinutul unei relaţii sociale: aceea dintre un model social (profesia ca model ocupaţional), o persoană care conferă valoare modelului (prin intermediul prestigiului, poziţiei sau ascendenţei sale afective), o instituţie care promovează o comandă socială şi - în ultimă instanţă - persoana care face opţiunea, obiectivând astfel multitudinea influenţelor primite.

Într-un alt plan, atunci când tânărul va aprecia ce este bun sau rău, frumos sau urât, util sau inutil, drept sau nedrept, când îşi va face prieteni sau duşmani, când va urî sau va iubi, când va fi orgolios sau umil - în fiecare dintre aceste cazuri vor fi implicate o mulţime de procese psihice: percepţie, gândire, imaginaţie, afectivitate, motivaţie ş.a. Însă, deşi desfăşurate în planul unei aparente şi pure subiectivităţi, conţinutul acestor procese va fi dat de multitudinea relaţiilor interpersonale - anterioare sau actuale, reale sau virtuale - de experienţa individuală consumată într-un anumit câmp social şi cultural. Forma de manifestare a acestora va fi de asemenea modelată preponderent sociocultural, şi într-o măsură mult mai mică de factori psihoindividuali. Multiplele influenţe economice, politice, culturale, religioase şi educaţionale vor modela într-o măsură din ce în ce mai mare conduita individuală, structurând şi condiţionând integrarea şi participarea persoanei la viaţa socială a grupurilor, organizaţiilor şi instituţiilor din care face parte, sau cu care se află în relaţii mai mult sau mai puţin profunde şi stabile. (v. şi 8; 32; 103; 242; 250; 268).

În concluzie la cele arătate mai sus, viaţa fiecărui om capătă conţinut şi semnificaţie numai în contextul câmpului psihosocial şi sociocultural în care trăieşte, sub influenţa relaţiilor interpersonale pe care le dezvoltă şi a experienţei sociale pe care o acumulează. *Viaţa oricărei persoane este esenţialmente o viaţă de relaţie*: relaţia cu sine însuşi, relaţia cu altul, cu grupurile şi organizaţiile din care face parte la un moment dat, sau la care aspiră să adere, relaţia cu un ansamblu de sisteme normative şi axiologice specifice fiecărei societăţi într-o anumită perioadă istorică, dar şi un întreg sistem de „obiecte sociale" semnificate cultural. Procesele psihice subiacente funcţionării acestui complex câmp de relaţii vor avea conţinuturi, dinamici şi forme specifice de manifestare într-un anumit cadru sociocultural şi istoric; aceste aspecte, împreună cu numeroase probleme, procese şi fenomene derivate, vor constitui principalul obiect de studiu pentru psihologia socială.

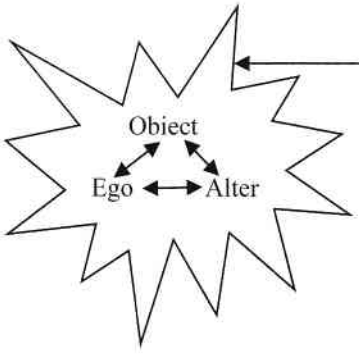
Astfel, vom constata că perspectiva psihosociologică depăşeşte abordarea „binară" specifică altor discipline psihologice (subiect – obiect), adoptând o perspectivă „triadică", în care cele trei instanţe (subiect – obiect – subiect social) se află într-o dialectică relaţie de unitate-contrarietate, ceea ce le conferă calitate generativă pentru toate relaţiile, conduitele şi situaţiile sociale pe care le abordează, dar şi pentru dinamica Eului ca nucleu al personalităţii.

LIBRIS We know books

Relația *triadică* „Ego – Obiect – Alter" nu este una statică, de simplă co-prezență, ci una de interacțiune dinamică, condiționare și modelare reciprocă, într-un anumit câmp istoric și cultural. Termenul „Alter", nu trebuie înțeles ca un simplu AlterEgo, deși poate căpăta și această formă particulară, atunci când „Alteritatea" este interiorizată, devenind autoreferențial și instanță critică, în dialogul cu noi înșine. Este vorba de un fenomen mai complex, în care cadrul social format din persoane, grupuri, organizații, instituții, norme și modele socioculturale se constituie ca un factor activ care mijlocește, condiționează și structurează relația „Subiect (Ego) – Obiect (real sau imaginar)"(V. **Duck**, 125; **Moscovici**, 293 ș.a.).

Este ceea ce, în plan literal, reprezintă „*naratorul*", din opera lui **Proust** („În căutarea timpului pierdut"): „El fixează fiecare personaj în cadrul său propriu: Swann, Odette, Charles, Albertin, iar noi știm cine este fiecare dintre ei, individualizându-i cu precizie și în mod necruțător". Sau, după opinia noastră, este *corul antic* din tragediile grecești, care comentează evenimentele și personajele din perspectiva Cetății, invocă Zeii, se lamentează sau interpretează faptele, din perspectiva unei instanțe aparent abstractă, impersonală, dar nu mai puțin implicată în destinul personajelor și în desfășurarea dramei sociale în care sunt antrenate. Instanțele superioare ale socialului amendează particularul.

Însă, la o analiză mai profundă, vom constata că și această abordare triadică trebuie amendată, introducând în mod necesar și dimensiunea socio-culturală, economică și, istorică în sistemul determinanților conduitelor umane, așa cum sunt studiate acestea în cadrul psihologiei sociale. Simplificând, vom avea următoarea reprezentare a modului de abordare tetraedrică specific psihologiei sociale:

Context sociocultural și istoric

Particularitățile relației dintre *Ego* (Subiect), *Obiect* (fizic sau social, real sau imaginar) și *AlterEgo* sunt condiționate dinamic de specificul spațiului social, cultural și economic în care are loc interacțiunea, acest specific având un caracter istoric. *Contextul în care are loc interacțiunea determină profilul psiho-social al relației.*

Definiția și caracterizarea psihologiei sociale.

Deși în literatura de specialitate vom întâlni numeroase definiții mai mult sau mai puțin convergente, o analiză atentă a acestora evidențiază câteva note comune. Sintetizându-le, vom defini psihologia socială ca *știința care studiază în mod sistematic interacțiunile umane și fundamentele lor psihologice, fenomenele psihice care se dezvoltă în context relațional, împreună cu legile care le guvernează formarea, manifestarea și dinamica.*

Însă, vom constata că psihologia socială studiază nu numai relațiile interpersonale reale, ci și pe cele imaginare sau virtuale, actuale, revolute sau anticipate - în măsura în care acestea influențează conduita persoanelor implicate într-un anumit câmp și joc social.

LIBRIS | We know books

Deci, psihologia socială este știința care cercetează particularitățile psiho-comportamentale ale omului aflat într-un sistem relațional real, virtual sau imaginar, actual, anticipat sau revolut, căutând să desprindă legitățile care guvernează zona de interferență dintre individual și social, dintre indivizi și grupuri, într-un spațiu social și istoric determinat. Implicit, studiază procesele și fenomenele psihice care fundamentează conduitele interrelaționale, precum și pe cele care sunt generate chiar în context relațional, ca un rezultat al acestuia. Totodată, psihologia socială studiază implicit și influența factorului social și cultural în percepție (**G. Jahoda, M. Ralea**); cadrele sociale ale memoriei și ale memoriei colective (**M. Halbwachs**); construcția socială a inteligenței și imaginarului (**W. Doise, G. Mugny**); variații interculturale ale comportamentului interpersonal, moral, emoțional, familial sau religios (**C. Izard, R. Linton, M., Eliade** ș.a.). De asemenea, psihologia socială cercetează modul cum influențele sociale și culturale conturează profilul trăsăturilor de personalitate, precum și a felului cum acestea se manifestă în context relațional. Luat în sine și izolat de orice context social, individul nu are nimic care să-l particularizeze ca personalitate: modestie, altruism, moralitate, caracter, impulsivitate, sociabilitate, agresivitate ș.a. Chiar și imaginea de sine și imaginea de altul se formează numai într-un context relațional, de comparație și reflectare socială, și într-un anumit spațiu cultural modelator.

Constituirea psihologiei sociale ca știință autonomă a condus la formularea unor principii teoretice cu caracter general, care configurează mai exact problematica specifică acestui domeniu de cunoaștere. Iată câteva dintre reperele teoretice și principiile care fundamentează demersul epistemologic al psihologiei sociale contemporane:

- Orice proces psihic se naște, se dezvoltă și se manifestă pe fondul și în contextul unor influențe socioculturale sistematice. Percepția socială, cogniția, afectivitatea, motivația, atitudinile, actele voluntare ș.a., sunt dimensiuni ale vieții psihoindividuale, dar al căror conținut și dinamică sunt strict determinate în ontogeneză de procesul socializării, al învățării și integrării sociale a individului. Nativitatea specifică ființei umane generice este modelată social și cultural, rezultând astfel *subiectul uman.*
- Conduita subiectului, în oricare moment al existenței sale, se manifestă în forme induse și modelate sociocultural, fiind aproape totdeauna reacții de răspuns la solicitările mediului social, refractate însă prin intermediul structurilor psihoindividuale ale „subiectului aflat în situație".
- Chiar atunci când o conduită răspunde unor impulsuri biologice primare, de natură instinctuală, modalitățile de satisfacere a acestora sunt reglate cultural, îmbrăcând forme acreditate de valorile, modelele și normele sociale existente la un moment dat. Pulsiuni care se pot metamorfoza, într-un anumit context social, în acte de creație, prin sublimare.
- Conținutul vieții psihice conștiente rezultă univoc din consumarea unei experiențe sociale, chiar dacă fixarea acestei experiențe în forme specifice se face în urma în urma unei condiționări realizate la nivel bio-psihic, prin intermediul unor particularități anatomo-fiziologice și neuro-funcționale, a unor trebuințe și predispoziții native.